

Emina Kapić

KOMUNIKACIJA SA DELIKVENTNOM DJECOM

Sažetak

Uzimajući u obzir da je delinkvencija, prvenstveno maloljetnička, ozbiljan problem modernog društva, tema ovog članka jest komunikacija sa delikventnom djecom. U skladu sa temom detaljnije su obrađeni pojmovi komunikacije i delikventnog ponašanja, a potom ukazano na sve faktore koji dovode do delikventnog ponašanja. Zatim je spomenuto kakav uticaj osobine ličnosti imaju na razvoj delikventnog ponašanja, te sugerisano šta sve obitelj, škola i stručna lica trebaju učiniti u svrhu prevencije, ali i suzbijanja postojećeg delikventnog ponašanja među djecom.

Pedagozi, psiholozi i ostala stručna lica trebaju uticati na sve faktore, osobito obitelj i školu, koji su ključni u nastajanju, ali i rješavanju problema delikventnog ponašanja među djecom. Samo zajedničkom suradnjom stručnih lica, obitelji i škole mogu se postići pozitivni rezultati prevencije i suzbijanja delikventnog ponašanja među djecom.

Ključne riječi: komunikacija, delikventno ponašanje, komunikacija sa delikventnom djecom

Komunikacija

*“Pojam komunikacije potiče od latinske riječi **communicare** što znači učiniti općim.”*

(Osmić i Tomić 2006:186)

Čovjek izražava potrebu za uspješnim komuniciranjem sa drugim ljudima, najčešće motivisan potrebom za rješavanjem konflikata. Sam pojam komuniciranja označava u svojem najopćijem vidu razmjenu poruka između dviju ili više osoba. Komunikacija između davaoca i primaoca poruke uspješna je ako su obojica jednako interpretirala njeno značenje tj. ako su jednako razumjela. (Potkonjak i Šimleša, 1989.).

Ljudsku komunikaciju karakteriše međuljudski odnos i interakcija. Ljudi koji su sposobni uspješno

komunicirati lahko se snalaze u kontaktu sa drugim ljudima. (Tomić, 2005.). Svaka komunikacija podrazumijeva interakciju.

“Interakcija je među dvije ili više jedinki pri kome jedna jedinka utiče na ponašanje druge.”

(Osmić i Tomić, 2006:187.)

Komunikacija sa djecom, uključujući i djecu delikventnog ponašanja uključuje sve oblike interakcije, dakle ne samo verbalne poruke nego i neverbalne znakove (izraz lica, govor tijela). Pomoću ovih poruka možemo poslati poruke poštovanja, suosjećanja i sl. Ali isto tako i poruke odaju suprotne namjere. Aktivnim slušanjem, podsticanjem djece da govore o svojim osjećanjima i korištenjem pozitivnog, opisnog jezika, mi dajemo djeci do znanja da nam se mogu povjeriti. Za komuniciranje su veoma važni sadržajni aspekti i aspekt odnosa. Uspješna komunikacija sa sadržajnog aspekta znači da znakovima kojima međusobno komuniciramo dajemo isto značenje. Sa aspekta odnosa, komunikacija je uspješna ako je između učesnika u komunikaciji uspostavljeno međusobno povjerenje i ispunjen kooperativni duh. (Tomić 2005).

Karakteristike komunikacije

Kada govorimo o komunikaciji obično podrazumijevamo da je riječ o interpersonalnoj komunikaciji. Tomić (2005) navodi da ovakva komunikacija ima i nekoliko ključnih karakteristika:

1. Interpersonalna komunikacija uključuje verbalnu i neverbalnu komunikaciju. Verbalnim dijelom se realizuje sadržajni aspekt, a neverbalnim aspekt odnosa
2. Komunikacija se razlikuje s obzirom na stepen svjesnosti racionalnog učesća u komunikaciji
3. Interpersonalna komunikacija je dinamična. Njena dinamika uveliko zavisi i od prirode odnosa medju učesnicima u komunikaciji. Ukoliko se osobe bolje poznaju, bolje se predviđa ponašanje druge osobe, te je i mogućnost uspješnog postizanja cilja i komunikacije veća

4. Interpersonalna komunikacija podrazumijeva učešće najmanje dvije osobe, te tako uključuje osobu koja šalje poruku i onu koja odgovara
5. Interpersonalna komunikacija je vodjena unutarnjim i vanjskim pravilima. Unutarnja pravila proizilaze iz osoba koje su učesnici u komunikaciji, a vanjska pravila podrazumijevaju socijalne norme
6. Osobe komuniciraju jedna s drugom, a ne jedna prema drugoj.
7. Dakle, komuniciranje jedne osobe utiče na komuniciranje druge osobe i svaka od njih može uticati podjednako na ishod komunikacije
8. Interpersonalna komunikacija može uključiti uvjeravanje, a to znači da komunikacijom možemo navesti drugu osobu na promjenu stavova

Sve ove navedene karakteristike su značajne u smislu odgoja, a naročito odgoja djece koja ispoljavaju delinkventna ponašanja. (Tomić, 2005.).

Vidovi komunikacije

Osmić i Tomić (2006) navode da se komunikacija prema različitim kriterijima može klasificirati na slijedeći način:

1. U odnosu na broj ljudi koji učestvuju u komunikaciji, komunikacija se dijeli na interpersonalnu komunikaciju, intrapersonalnu i masovnu komunikaciju
2. U odnosu na prirodu komunikacijskog medija na personalnu i apersonalnu
3. U zavisnosti od postojanja povratne informacije može biti jednosmjerna i dvosmjerna
4. Uzevši u obzir da li su pojedinci ili grupe na istom mjestu ili na udaljenim mjestima, komunikacija može biti neposredna i komunikacija na daljinu
5. S obzirom na prirodu komunikacijskih odnosa, komunikacija može biti autoritarna i demokratska komunikacija

Osmić, Tomić (2006) u svojoj knjizi dalje navode da intrapersonalna komunikacija predstavlja razgovor sa samim sobom. Akcija počinje od pojedinca, u njemu samom se odvija i završava. Interpersonalna komunikacija, kao što je već spomenuto, podrazumijeva komunikaciju između najmanje dvije osobe. Personalna komunikacija je komuniciranje između osoba bez posredstva tehničkih medija, dok je apersonalna komunikacija komuniciranje posredstvom tehničkih medija.

Verbalna komunikacija se odvija putem riječi, a neverbalna komunikacija predstavlja komuniciranje drugim sredstvima (slikom, gestovima, facijalnom ekspresijom).

Jednosmjerna komunikacija postoji ako u komunikativnom procesu komunikacija teče samo od jednog subjekta ka drugim subjektima, a ne i obratno. Za razliku od toka, dvosmjerna komunikacija je ona u kojoj postoji povratna informacija.

Direktna komunikacija podrazumijeva komunikaciju između dvije ili više osoba koje mogu neposredno komunicirati licem u lice. Telekomunikacija se odvija posredstvom tehničkih medija.

Autoritarna komunikacija je općenje sa hijerarhijske pozicije, dok je u demokratskoj komunikaciji zastupljen više saradnički odnos, a učesnici su ravnopravni.

Pravila komunikacije

Tomić (2005; prema Bratanić, 1993.) govori o tome da postoji nekoliko karakteristika koje se mogu nazvati pravilima komunikacije:

1. kao prvo, nije moguće ne komunicirati kada se dvije osobe susretnu.
2. svako ponašanje u jednoj interpersonalnoj situaciji može se shvatiti kao komunikacija.
3. priroda odnosa uslovljena je slijedom komunikacijskih tokova.
4. ljudska komunikacija može biti digitalna i analogna.
5. tok međuljudskih odnosa je simetričan (teži se za sličnošću) ili komplementaran (teži se za različitošću).

Delinkventno ponašanje

Delinkvencija je pojava težeg prestupništva kod djece i omladine koje su u uskoj vezi sa negativnim uticajem u životu. Organizirane grupe maloljetnika katkada i sa 14 godina predstavljaju vrlo ozbiljan problem za društvo.

Postoje različiti oblici poremećaja u ponašanju, a najteži je oblik delinkventno ponašanje. (Franković, Pregrad i Šimleša, 1963.)

“O delinkventnom ponašanju se govori onda kada ponašanje ličnosti u određenoj okolini dobije obilježje prekršaja” (Tomić, 2005; str.35).

Tomić (2005; prema Šimleša, 1983) navodi da je delinkventno dijete po klasifikaciji podgrupa socijalne neprilagođenosti.

Delinkvencija je zakonski pojam i odnosi se na onu djecu koja su zbog svog ponašanja došla u sukob sa zakonom. Postoje mnogobrojna shvatanja i tumačenja delinkventnog ponašanja. Jedno šire shvatanje maloljetničke delinkvencije podrazumijeva sve oblike devijacija koje se javljaju u ponašanju, dakle, socijalnu neusklađenost u najširem smislu riječi. Drugo preciznije shvatanje delinkventnog ponašanja podrazumijeva prestupničko ponašanje, odnosno, ono ponašanje koje krši pravne ili moralne standarde i pravila jednog društva. O maloljetničkoj delinkvenciji govori se odvojeno od ostalih delinkventnih osoba prvenstveno zato što se i inače o ponašanju djece govori izolovano od ponašanja odraslih, te zato što se delinkventno ponašanje djece u mnogim svojim karakteristikama i aspektima razlikuje samo po sebi od delinkventnog ponašanja odraslih. Iz svih ovih razloga postoji i niz specifičnosti u tretiranju i eventualnom kažnjavanju delinkventne djece koje se, razlikuju od onog kod odraslih ljudi.

Faktori koji utiču na razvoj delinkventnog ponašanja

Postoje mnogobrojni faktori koji utiču na pojavu delinkventnog ponašanja kod djece. Tu svakako spada uticaj obitelji, zatim škole i obrazovanja, uticaj socioekonomskog faktora, uticaj alkoholizma i opojnih droga, negativni uticaj ulice, uticaj medija, te mnogi drugi sociogeni faktori, kao što su politički stavovi i motivi, stambena kriza, kao i slaba organizacija slobodnog vremena. (Tomić, 2005.)

Uticaj obitelji u razvoju delinkventnog ponašanja

Ukoliko djeca žive u obiteljima sa nesredjenim obiteljskim odnosima, sa lošim materijalnim uslovima života, zatim u obiteljima u kojima postoji alkoholizam, narkomanija i sl. veoma je moguće da će dijete pribjeći delinkventnom ponašanju. Takodjer, obitelji rasturenih brakova, obitelji gdje dijete ima samo jednog roditelja, obitelji gdje su djeca zapostavljena ili prepuštena sama sebi, iz takvih (ne sredjenih obitelji) djeca pokazuju veliku predispoziciju da će pribjeći delinkventnom ponašanju. U takvim obiteljima ne postoji ili je smanjena kontrola nad djetetom, te samim tim postoji veći rizik od pojave delinkventnog ponašanja (Tomić, 2005).

Uticaj škole i obrazovanja na razvoj delinkventnog ponašanja

Škola, isto tako, može biti jedan od uzroka pojave delinkventnog ponašanja. Škola negativno djeluje na ličnost djeteta u raznim situacijama kao npr.

u slučaju nedostatka adekvatno osposobljenih nastavnika, zatim ne postojanja stručnog pedagoškog i psihološkog kadra koji bi učestvovao u odgojno-obrazovnom procesu i vršio nadzor nad njim u cilju njegovog što kvalitetnijeg izvođenja. Zna se desiti da nastavnici strogo slijede neke već zastarjele metode i oblike odgojno-obrazovnog rada, da su suviše subjektivni, te da ako simpatišu djecu iz viših klasa i slojeva društva istovremeno zanemaruju djecu nižeg socioekonomskog statusa. Sve ovo dovodi do raznih devijacija u ponašanju djece koja su podvrgnuta ovakvom tretmanu. (Tomić, 2005).

Uticaj socioekonomskog statusa na razvoj delinkventnog ponašanja

Skoro da je pravilo da djeca koja se radjaju i žive u lošim materijalnim uslovima ispoljavaju delinkventno ponašanje. Razlog za to je činjenica da roditelji u ovakvim materijalnim uslovima ili nisu sposobni ili nemaju materijalne mogućnosti da djetetu pruže adekvatnu brigu, usljed čega djeca često bivaju zapostavljena i na kraju počinju ispoljavati delinkventno ponašanje usljed djelovanja drugih uticaja na njih. (Tomić, 2005).

Uticaj alkoholizma i narkomanije na razvoj delinkventnog ponašanja

Alkoholizam se povezuje sa kriminalitetom i on spada u red neospornih kriminogenih činilaca. Možemo reći da postoji skoro stopostotna povezanost između upotrebe alkohola i ispoljavanja delinkventnog ponašanja, a isti slučaj je i sa upotrebom opojnih droga (Tomić, 2005).

Negativni uticaj ulice

Manifestuje se tako što dijete dolazi u kontakt sa mnogim ljudima i grupama ljudi koji vrše iznimno negativan uticaj na djetetovo ponašanje. To su razni prestupnici, ljudi koji se bave kriminalnim radnjama, organizirane grupe delinkvenata (Tomić, 2005).

Uticaj medija na razvoj delinkventnog ponašanja

Ne možemo reći da sredstva masovne komunikacije u svim slučajevima utiču na razvoj delinkventnog ponašanja. Međutim, dokazano je da postoje slučajevi delinkventnog ponašanja za koje djeca dobijaju ideju ili poriv nakon konzumacije produkata masovnih medija (TV, štampa, filmske predstave) (Tomić, 2005).

Uticaj osobina ličnosti na razvoj delinkventnog ponašanja

Pored mnogobrojnih uticaja koji dolaze iz spoljašnje sredine, a koji utiču na razvoj delinkventnog ponašanja postoje i određene osobine ličnosti "zahvaljujući" kojimajedijetesklonijedelinkventnom ponašanju. Takve osobine uključuju emocionalnu labilnost, frustracionu toleranciju i sl. Kada su u pitanju osobine ličnosti ono što je zajedničko svim mladim ljudima u pubertetu i adolescenciji je težnja za razvojem vlastitog identiteta i težnja da identificiraju sebe kao dio neke grupe. To samo po sebi predstavlja opasnost jer je vrlo moguće da se u ovakvim uslovima djeca pridruže nekoj delinkventnoj grupi. Postoji niz faktora koji se odnose na emocionalnu sferu ličnosti, a koji djecu čine podložnijom delinkventnom ponašanju, poput: emocionalne labilnosti, potištenosti, ljubomore, osjećaja inferiornosti i odbačenosti. (Tomić,2005.).

Komunikacija sa delinkventnom djecom

Sva djeca, pa tako i ona koja ispoljavaju delinkventno ponašanje dio su neke obitelji ili neke druge socijalne grupe i zajednice u cjelini. Stoga, potrebno je znati i obratiti pažnju na način komunikacije sa djecom u svakoj od tih grupa.

Komunikacija unutar obitelji

Obitelj je prva grupa u kojoj dijete započinje svoj proces socijalizacije. Zbog toga, kao što je već spomenuto, upravo ona može negativno uticati na razvoj delinkventnog ponašanja. Ovdje ćemo se fokusirati na to kakvo značenje ispoljavanja delinkventnog ponašanja samog djeteta može imati za obitelj i kakvu komunikaciju unutar obitelji treba realizirati kako bi se poboljšalo djetetovo ponašanje. U obiteljima sa uredjenim obiteljskim odnosima i povoljnom obiteljskom klimom delinkventno ponašanje predstavlja šok, ako ga dijete iz takve obitelji ispoljava. Ovakve obitelji uglavnom traže pomoć stručnjaka. U obiteljima sa poremećenim odnosima delinkventno ponašanje djeteta može dovesti do još većih sukoba i konflikata. Nije rijedak slučaj da se delinkventno ponašanje djeteta ispoljava u obiteljima čiji su ostali članovi i sami skloni delinkventnom ponašanju, te će u tom slučaju ovakvo ponašanje biti shvaćeno kao uobičajeno. Kako bi se pospješila komunikacija sa delinkventnom djecom unutar obitelji treba težiti ka sredjivanju odnosa svih članova obitelji i postizanja harmonije, jer ako se njihovi stavovi i postupci prema djetetu mimoilaze, dijete postaje nesigurno, zatim agresivno, prkosno i nekritično u odnosu na svoje ponašanje (Tomić,2005).

Komunikacija u školi

Postoji mnogo toga što nastavnici u školi mogu uraditi u cilju poboljšanja komunikacije, a samim time i prevencije i suzbijanja delinkventnog ponašanja. Važno je da postoji topao i srdačan odnos nastavnika prema svakom učeniku. Treba izbjegavati subjektivnost i pristrasnost. Potrebno je da nastavnik bude adekvatno stručno osposobljen za komunikaciju i rad s učenicima.

Takodjer je neophodno postići dobru organizaciju školskog života u cjelini, kao i nastavnih planova i programa. (Tomić, 2005).

Komunikacija sa stručnim licima

Tomić (2005) govori o tome ukoliko poznajemo u kakvim uslovima dijete raste i razvija se, bolje se mogu planirati adekvatni postupci pedagoškog rada sa djecom.

"Sa djecom koja su ispoljila delinkventno ponašanje treba realizirati na poseban način nastavne sadržaje primjenom aktivnog učenja i uključiti ih češće u raznovrsne slobodne aktivnosti, te podsticati stvaranje hobija." (Tomić, 2005 :70). "Važno je obratiti pažnju da sadržaji budu primjereni djetetovim psihofizičkim sposobnostima. Neophodno je i konstantno pronalaziti sredstva za motivaciju za pedagoški rad djece koja pokazuju delinkventno ponašanje" (Tomić, 2005).

Zaključak

Na osnovu svega navedenog možemo uvidjeti da je delinkvencija među djecom prisutna pojava i ozbiljan problem modernog društva. Zajedničkom suradnjom pedagoga, psihologa i obitelji, treba utjecati na sve faktore koji su ključni u nastajanju, ali i rješavanju problema delinkventnog ponašanja među djecom. Veoma je bitno s djecom postići uspješnu komunikaciju, zadobiti njihovo povjerenje prilikom kojeg djeca pričaju o problemu kojeg imaju. Za uspješnu komunikaciju neophodno je aktivno slušanje kojim pokazujemo svome sagovorniku, djetetu, da smo razumjeli njegov problem, da znamo kako se osjeća, da uvažavamo njegove osjećaje, da mu želimo pomoći u traženju rješenja za njegov problem i da mu pokažemo da vjerujemo da on može riješiti problem na adekvatan način. U komunikaciji je također veoma bitno izbjegavati TI- poruke, kojima direktno vrednujemo i ocjenjujemo dijete s kojim komuniciramo. JA- porukama djetetu dajemo do znanja kako smo doživjeli njegov problem, što bi bio naš izbor u traženju najboljeg rješenja i želimo čuti njegovo mišljenje. Tako npr. umjesto da kažemo djetetu: "Ti si odabrao loše rješenje, nije dobro što si tako postupio", možemo djetetu uputiti ovakvu poruku: "Mislim da postoje druga rješenja. Saslušaj me. Šta misliš o tome?"

JA porukama se potiče dijete na samoprocjenjivanje i samovrednovanje vlastitog ponašanja, na njegovo kritičko preispitivanje i traganje za najboljim rješenjima, dok TI poruke skoro uvijek kod djeteta kojem su upućene izazivaju etiketiranje i odbrambene mehanizme. Uspješna komunikacija je ključ sprječavanja delinkventnog ponašanja djece.

Literatura

- Franković, D., Pregrad, Z., Šimleša, P. (1963). Enciklopedijski riječnik pedagogije. Zagreb: Matica Hrvatska
- Osmić, I., Tomić, R. (2006). Didaktika. Tuzla: Denfas
- Potkonjak, N., Šimleša P. (1989). Pedagoška enciklopedija. Beograd: Zavod za udzbenike i nastavna sredstva
- Tomić, R. (2005). Komunikacija sa djecom delinkventnog ponašanja. Tuzla: Denfas

Summary

Taking into account that delinquency, especially juvenile, is a serious problem of modern society, the theme of this article is communication with delinquent children. In accordance with the subject, terms of communication and delinquent behavior were analyzed in more details and then pointed to all the factors that lead to delinquent behavior. Furthermore it is talked about the impact that personality traits have on the development of delinquent behavior, as well as suggestions what all families, schools and professionals should do to prevent and control the existing delinquent behavior among children. Educators, psychologists and other professionals should have a positive influence on all factors particularly families and schools that are crucial in solving problems of delinquent behavior among children. Only together by professionals, families and schools can achieve positive results in order to prevent and control delinquent behavior among children. ▣